

РЕЦЕНЗИЯ

от

проф. д-р Камелия Николаева Цолова,

член на научното жури утвърдено със Заповед № РД-38-315/01.07.2025г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“, за публична защита на дисертационния труд на **Яна Емилова Владимирова-Панова** на тема **„ПРЕДПОСТАВКИ ЗА ДОПУСКАНЕ НА КАСАЦИОННО ОБЖАЛВАНЕ“** за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.6. Право /Граждански процес/ в ЮФ на СУ „Св. Климент Охридски“.

I. Информация за дисертантката

Яна Емилова Владимирова-Панова е родена на 4.03.1993 г.. Завършва специалност „Право“ в ЮФ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ с пълен отличен успех от държавните изпити и отличен успех от курса на обучение. През 2017 г. получава годишната награда на издателство „Сибис“ за студент в пети курс - Грамота за отличен успех и високи постижения в овладяването на правните науки.

Яна Владимирова-Панова е млад човек, който вече притежава впечатляваща професионална биография. Тя работи като правен сътрудник в адвокатска кантора в периода 2013-2019 г. През 2019 г. започва работа като съдебен помощник във Върховния касационен съд, Гражданска колегия, където работи до 2021 г. През 2021 г., след спечелен конкурс, постъпва в Националния институт на правосъдието като кандидат за младши съдия. От 2021 до 2023 г. е младши съдия в Софийски градски съд, а от 2023 г. и към днешна дата е съдия в Софийски районен съд, Гражданско отделение. В периода 2023-2024 г. е представител на НИП в подгрупа „Гражданско

правосъдие“ към Европейската мрежа за съдебно обучение, където участва в организацията на семинари на различна тематика в областта на гражданското право и процес в България и чужбина.

През 2019 г. е зачислена като докторант задочна форма в катедра „Гражданскоправни науки“ към Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6. Право (Граждански процес), с тема на дисертационния труд „Предпоставки за допускане на касационно обжалване“. Научен ръководител на докторанта е проф. д-р Анелия Мингова. След изтичане на срока на докторантурата и успешно изпълнение на задачите от индивидуалния план, докторантката е отчислена с право на защита с Решение на ФС от месец февруари 2023 г.

Дисертантката има четири публикации по темата на дисертацията, публикувани в специализирани научни издания.

II. Обща характеристика на представения дисертационен труд

1. Представеният дисертационен труд е първото самостоятелно монографично изследване, посветено на предпоставките за допускане на касационно обжалване, а чрез тях и на въведения с приемането на ГПК от 2007г. нов модел на селективна касация. Актуалността на темата и нейната сложност са без съмнение. Също безспорна е теоретичната и практическа значимост на изследването, насочено към институт, който още със своето въвеждане поляризира мненията в правната общност, постави и продължава да поставя редица въпроси, свързани с неговото разбиране, функциониране и прилагане. С оглед на това, изборът на тема, задълбоченият монографичен подход при нейното изследване и изясняване, заслужават изключително висока оценка, като представляват сами по себе си съществен научен принос на дисертантката.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд е неговата задълбоченост, зрялост и впечатляваща яснота и убедителност на предложените тези, които Яна Владимирова-Панова защитава, включително полемизирайки със застъпени в теорията и практиката становища, които внимателно, добросъвестно и коректно обсъжда. Особено силно впечатление прави прецизният изказ, търсенето на най-точното и адекватно съдържание на използваните от законодателя термини и предложените изводи и обобщения. Дисертацията в своята цялост доказва и утвърждава жизнената способност на избрания от законодателя модел на селективно касационно обжалване адекватно и успешно да изпълни новата си роля на „инструмент за уеднаквяване на практиката и нейното развитие“ (с. 344).

3. Дисертационният труд е в обем от 357 страници, които включват заглавна страница, съдържание, увод, изложение в пет глави, разделени на параграфи и точки, заключение и библиография. Библиографската справка обхваща 173 заглавия, от които 102 на български език и 71 чуждоезикови. Работата съдържа 678 бележки под линия.

Глава първа е посветена на сравнителноправния анализ на селективния характер на обжалването по граждански дела пред върховните съдилища в някои държави - Обединеното кралство, САЩ, Германия, Австрия и Испания. Вниманието е насочено към изясняване на функциите, които има съответният върховен съд и значението на неговата съдебна практика. Обосновката за избора на визираните държави е прецизна, следва развитието на селективното обжалване в отделните правни семейства, както и характера на производството по обжалване пред върховните съдилища. В заключение са очертани тенденциите в развитието на селективния модел за допускане на обжалване пред върховните съдилища. **Глава втора** разглежда въвеждането на селективното касационно обжалване в България и включва исторически

преглед на функциите на върховния съд и ограниченията на касационното обжалване в България. Обърнато е внимание и на прегледа по реда на надзора, като на базата на констатацията за липса на въведени селективни критерии, различни от пороците на акта, е аргументиран изводът, че производството по преглед няма характер на селективно. Следващите параграфи са ориентирани към анализ на практиката на Конституционния съд относно конституционсъобразността на селективния модел на касационното обжалване. Обсъдени са механизмите за селектиране на жалбите от върховните съдилища в практиката на Европейския съд по правата на човека. Последният параграф 4 е посветен на изясняване на нововъведените с действащия ГПК правни понятия, като са направени разграничения между тях и други сходни институти. Обоснована е тезата, че касационното производство е регламентирано като селективно, а не като факултативно. Прието е, че проверката за наличието на основания за допускане на обжалване по чл. 280, ал. 1 и 2 ГПК се извършва от ВКС в предварителна фаза на касационното обжалване, която има свой собствен самостоятелен предмет. **Глава трета** разглежда предпоставките за допускане на касационно обжалване по чл. 280, ал. 1 ГПК, дадена е обща характеристика, следвана от изясняване на общата и след това на специалните предпоставки за допускане на касационното обжалване. Обсъдени са и лансираните в доктрината предложения *de lege ferenda*. **Глава четвърта** е ориентирана към изясняване на предпоставките за допускане на касационно обжалване по чл. 280, ал. 2 ГПК, като проследява причините за въвеждането на тези предпоставки, предлага обща характеристика, следвана от изясняване на тяхното приложно поле. Последният параграф пети съдържа предложение *de lege ferenda*. **Глава пета** съдържа анализ на особеностите на производството по допускане на касационно обжалване. Тук е отделено внимание на изложението на

основанията за допускане на касационно обжалване, съотношението между отделните предпоставки за допускане на касационно обжалване, защитата на ответника по касация в селективната фаза от касационното производство, разграничение между изискването за редовност на касационната жалба и преценката за наличие на основание за допускане на касационно обжалване. Разгледани са правомощията на ВКС за отправяне на преюдициално запитване в селективната фаза и след това тези по чл. 292 ГПК, като е отделено внимание и на постановяването на определението по чл. 288 ГПК. В **заклучението** са обобщени достигнатите изводи.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

В съдържателно отношение представената дисертация изобилства от тези и изводи с приносно значение – както за цялостното разбиране на селективния модел на касация, така и по всеки от неговите отделни елементи и аспекти.

1. Основните моменти, които задължително следва да се изтъкнат като приноси в **първата глава** на дисертацията, по мое мнение, са следните:

1.1. Адмирации заслужава възприетият подход към анализа на селективния модел на касационно обжалване и изясняване на неговата същност през призмата на функциите на върховните съдилища за защита на общественения интерес и конституционната роля на ВКС по осъществяване на върховен съдебен надзор за точното и еднакво прилагане на закона от всички съдилища.

1.2. Приносно значение има проследяването и извеждането на тенденциите в зараждането и развитието на селективния модел, направен на основата на сравнително-правен анализ на уредбата в държави с различни правни системи и функции на върховните съдилища. Това е позволило на дисертантката да обобщи: „Засилва се тенденцията частният интерес на

страните по конкретно дело да остане на заден план, за сметка на обществения интерес от осигуряване на върховните съдилища възможност да фокусират вниманието си върху въпроси, които са от значение за точното прилагане на закона и развитието на правото, и произнасянето по които обезпечава еднаквото приложение на правните норми и допринася за формирането на единна съдебна практика, чрез селектиране на делата, които да бъдат разглеждани, въз основа на законоустановени предпоставки за допускане на обжалването.“(с. 65).

2. Втора глава също предлага множество нови в научно отношение и съществени за практиката анализи и изводи:

2.1. Тук се включва проследяването на конституционния дебат относно конституционсъобразността на уредбата на селективната касация – както в първоначалния, така и в изменения вид. (с. 99).

2.2. Принос е и предложеният анализ на практиката на ЕСПЧ, както и достигнатото обобщение: „В заключение може да се каже, че практиката на ЕСПЧ относно достъпа до върховните съдилища в светлината на чл. 6 от КЗПЧОС е трайна и непротиворечива – при спазване на изискванията за легитимна цел и пропорционалност въвеждането на селективен модел на обжалването не противоречи на КЗПЧОС.“(с. 108)

2.3. Адмирации заслужава изясняването на новия понятиен апарат, свързан с въвеждането на селективната касация. Всъщност, изложението в тази част далеч надхвърля сравнително скромно звучащото си наименование, защото в синтезиран и точен стил отразява редица от научните достижения на Яна Владимирова-Панова в разглежданата проблематика.

2.3.1. С прецизност и убедителност дисертантката отговоря на въпроса, селективно или факултативно е касационното обжалване по действащия ГПК, като посочва: „Докато при факултативността, (...) възможността за избор е

предоставена изцяло на волята на определен субект, без да има дефинирани критерии, нито форма на задължителност или поредност при упражняване на правата, то при селективността акцентът е поставен на възможността за извършване на подбор, който винаги е обвързан с конкретни критерии, въз основа на които се осъществява.“ (с. 112). Следващият категоричен и несъмнено заслужаващ подкрепа извод е, че касационното производство по действащия ГПК следва да бъде определено като *селективно*.“ (с.113).

2.3.2. Изборът на коректен термин – „предпоставки“ или „основания“ за допускане на касационно обжалване, се прави с изключително внимание и прецизност: *“предпоставките за допускане на касационно обжалване са посочените в закона (чл. 280, ал. 1 и 2 ГПК) условия, които трябва да са налице заедно или поотделно, за да бъде допуснато обжалването*. В този контекст, *основанието за допускане на касационно обжалване представлява причината касационно обжалване да бъде допуснато в конкретния случай*, и при всички положения съдържа в себе си като необходими условия предпоставките за допускане на обжалването, *но отнесени към съответното дело*.“ (с. 114).

2.3.3. Заслужава внимание и подкрепа и тезата, че по действащия ГПК „за първи път имаме повод да говорим за *предварителна* или *селективна фаза* на касационното обжалване.“ (с. 116), която има самостоятелен предмет - проверката за наличието на предпоставки за допускане на обжалване по чл. 280, ал. 1 и 2 ГПК.

2.3.4. Следва да се отбележи и направеното разграничение между предпоставките за допускане на касационно обжалване и касационните основания по чл. 281 ГПК. Несъмнено правилна е тезата, че **„наличието на основание за допускане на касационно обжалване не води до извод и за наличие на касационно основание по чл. 281 ГПК**.“ (с. 120).

2.3.5. Интересни и нови моменти се съдържат и в направеното разграничение между предпоставките за допускане на касационно обжалване и сходни институти в сравнителноправен аспект. Тук интересно е предложеното разбиране от дисертантката, че „(к)огато достъпът до върховния съд е ограничен (...) от една предварителна преценка на *основателността* или *допустимостта* на жалбата, то не може да се говори за същинска *селективност*. Селективността предполага ограничение чрез въвеждане на *положителни предпоставки* за допускане на обжалването, чието наличие го обусловя (принципът е: допускат се до разглеждане *не всички*, а само онези дела, при които са налице предпоставките за това).“ Обратно, при предварителна преценка за основателност на жалбата, става въпрос за отрицателни предпоставки за допустимост на обжалването, защото те следва да отсъстват.(с. 122).

2.3.6. Аналитичният и задълбочен подход към разглеждания правен институт, който пронизва цялата дисертация, ясно се манифестира и в частта, посветена на изясняването на функциите на предпоставките за допускане на касационно обжалване. Дисертантката извежда две процесуални функции – първата е да ограничат приложното поле на касационното обжалване чрез въвеждането на допълнителни условия за неговото допускане, а втората се изразява в това, че тяхното наличие поражда задължението на ВКС да разгледа по същество подадената касационна жалба (с. 124). Наред с тези, в дисертацията са изведени и извънпроцесуални функции на предпоставките, „които са не по-малко съществени. На първо място, те *обезпечават упражняването от страна на ВКС на вменената му от чл. 124 КРБ функция по осъществяване на върховен съдебен надзор за точното и еднакво прилагане на закона от всички съдилища чрез правораздавателната му дейност по конкретни дела* – т.е. чрез създаваната от него *казуална съдебна практика*.“ (с.

124) Те са тези „*условия, при наличието на които е допустимо създаването на съдебна практика от страна на ВКС*“ (с. 125).

3. **Глава трета**, третираща предпоставките за допускане на касационно обжалване по чл. 280, ал. 1 ГПК, също предлага редица приносни и нови в научно отношение моменти:

3.1. Това в пълнота важи по отношение на разясненията, свързани с правния въпрос, регламентиран като обща предпоставка в чл. 280, ал. 1 ГПК, който е представен и в светлината на „механизъм за уеднаквяване на противоречивата съдебна практика на самия ВКС.“ (с. 131).

3.2. Приносни моменти се съдържат и в частта, посветена на изясняването на специалните предпоставки за касационно обжалване.

3.2.1. Особено смел и иновативен е разделът, който разглежда съдебната практика като източник на правото, където се изтъква, „че както у нас, така и в чужбина, се прави опит да се преодолее догматичното разбиране за източниците на правото и да се придаде *юридическа валидност* на съдебната практика като правен източник, която да кореспондира с *фактическата ѝ валидност* като такъв.“ Яна Владимирова-Панова приема, че „противно на приетото в мотивите на тълкувателно решение № 1/2009 г. на ОСГТК и тълкувателно решение № 2/2010 г. на ОСГТК, съдебната практика на ВКС, създадена по реда на чл. 290 ГПК *няма* задължителен характер, тъй като липсва правна норма, която да ѝ придава такъв.“ Това обаче, според дисертантката, не води до извод, че казуалната съдебна практика няма качеството източник на правото. Особено интересна и иновативна е обосновката на така застъпената теза: „С утвърждаването на селективния модел на касационно обжалване и регламентирането на произнасянето от страна на въззивния съд по правен въпрос в противоречие с практиката на ВКС (чл. 280, ал. 1, т. 1, пр. 2 ГПК) като основание за допускане на касационно обжалване законодателят *имплицитно*

признава на тази практика качеството източник на правото – несъобразяването с нея е основание за допускане на касационно обжалване, т.е. въпреки че *няма* задължителен характер, тя съставлява *непряк* източник на правото и следва да бъде съобразена от въззивния съд в процеса на правоприлагане, а нейното пренебрегване с висока степен на вероятност би довело до порочност на акта му. Това би могло да бъде обяснено с обстоятелството, че практиката на ВКС, създадена по реда на касационното производство по ГПК 2008 г., съдържа тълкувателни норми (чл. 290, вр. чл. 280, ал. 1 ГПК), и противоречието с тези норми обуславя противоречие с тълкуваната норма и по този начин – противоречие със самия закон.“ (с. 156-157). Именно това я аргументира да приеме, че казуалната съдебна практика следва да се определи като субсидиарен източник на правото. Така тя достига и до следващо обобщение с приносен характер: „Изложеното дава основание да се приеме, че въвеждайки противоречието на въззивното решение и с двата вида практика на ВКС (задължителна и казуална) като *две самостоятелни предпоставки за допускане на касационно обжалване*, законодателят ги третира като притежаващи един и същ *родов белег* – те представляват източници на правото“ (с. 158).

3.2.2. Заслужават внимание и предложените отговори на въпроса: коя е практиката на Върховния касационен съд съгласно чл. 280, ал. 1, пр. 2 ГПК. Отговорът е намерен в начина на функциониране на въведения у нас селективен модел – той действа „предимно чрез правните въпроси, които се поставят по реда на чл. 280, ал. 1 ГПК. Създаването, уеднаквяването и осъвременяването на практиката следва да се случва чрез техните отговори, дадени от ВКС в правните мотиви на решенията по чл. 290 и определенията по чл. 274, ал. 3 ГПК.“ (с. 169) Тук не влизат онези актове, които не са постановени в рамките на касационното производство по ГПК, в сила от 1.03.2008 г., или не

съдържат произнасяне по същество.(с. 169). Тук не влиза и противоречивата практика на ВКС, защото тя „е основание за отправяне на предложение за уеднаквяването ѝ чрез постановяване на тълкувателно решение по реда на чл. 292 ГПК, а не за допускане на касационно обжалване по чл. 280, ал. 1, т. 1 ГПК.“ (с. 170).

3.3. Детайлно и задълбочено са изследвани и анализирани и специалните предпоставки по чл. 280, ал. 1, т. 2 ГПК. Изведено е разбирането, че чрез тях се „осигурява необходимата *процесуална симетрия* в двата етапа на касационното производство – **порочността на обжалвания акт (чл.281 ГПК), която е следствие от противоречието с акт на КС или СЕС, в селективната фаза намира своето проявление чрез основанието за допускане до касационно обжалване по чл. 280, ал. 1, т. 2 ГПК**“, а съществуването им е „една допълнителна гаранция за съобразяването на практиката на КС и СЕС от правоприлагащите органи.“ (с. 183-184).

3.4. Същият задълбочен подход се наблюдава и при разглеждането на специалната предпоставка по чл. 280, ал. 1, т. 3 ГПК. Възприето е виждането, намерило израз в т. 4 от тълкувателно решение № 1/2009 г. на ОСГТК на ВКС, че тук е регламентирано единно основание за допускане до касация, което съдържа две хипотези, доколкото това разбиране „е съответно на вложения от законодателя смисъл и целта на закона, а също и кореспондиращо на правомощието на ВКС да осъществява надзор за точното и еднакво прилагане на закона от съдилищата по чл. 124, ал. 1 КРБ.“(с. 217). Детайлно е изяснено приложното поле на всяка от двете хипотези, включително с оглед на съществените промени в предходните две точки на чл. 280, ал. 1 ГПК.

4. Редица приноси моменти се съдържат и в **глава четвърта**, ориентирана към изясняването на предпоставките за допускане на касационно обжалване по чл. 280, ал. 2 ГПК. Обсъждането стъпва на базисната теза, че

„съществуването на някои *особено тежки пороци* на въззивния акт *накърнява не само частния, но и обществения интерес*, което от своя страна обуславя правомощието на ВКС *служебно* да ги констатира в същинската фаза на касационното производство, а в селективната – да допусне касационно обжалване при *съмнение*, че въззивният акт страда от такъв порок.“ (с. 251)

4.1. Сравнявайки предпоставките по ал. 2 с тези по ал. 1 Яна Владимирова-Панова идентифицира редица разлики, като една от съществените открива в служебното правомощие на ВКС да допусне касационно обжалване при някои от основанията по чл. 280, ал. 2 ГПК - „*само ако е налице и съответстващо му задължение за служебна проверка за наличие на пороци на въззивното решение, представляващи основания за касационно обжалване по чл. 281 ГПК, в същинската фаза на касационното производство.*“ (с. 252). Такова правомощие е налице по отношение на проверката за валидност и допустимост на обжалваното решение, **„която се ограничава до констатирането налице ли е вероятност същото да е нищожно или недопустимо. Резултатът от тази предварителна проверка и преценката на ВКС в производството по чл. 288 ГПК не го обвързва по отношение на крайния му извод в същинската фаза на касационното производство“.** (с. 260).

4.2. Относно толкова спорното и дискусивно основание „очевидна неправилност на обжалваното решение“ отправната точка е, че в него е „отразен законодателният стремеж да бъде осигурен достъп до касационния съд винаги, когато решението страда от особено тежка форма на неправилност и влизането му в сила вследствие на недопускането му до касационно обжалване, поради липсата на основание по чл. 280, ал. 1 ГПК, *би накърнило не само интереса на страната, но и обществения интерес от ефективност в правораздавателния процес и доверието в правосъдието.*“ (с. 262-263). По

отношение на това какъв е предметът на проверката се приема, че *„е високата степен на вероятност („очевидност“) въззивното решение да страда от особено тежък порок по чл. 281, т. 3 ГПК. Очевидна неправилност в производството по чл. 288 ГПК може да бъде констатирана по отношение на определени изводи на въззивния съд, обективирани в мотивите към решението, образуващи логическо единство с неговия диспозитив, но не и по отношение на самото изявление на съда, намерило израз единствено в диспозитива, което разрешава правния спор.“* (с. 287)

Във връзка с пределите на проверката за наличие на основание по чл. 280, ал. 2, пр. 3 ГПК последователно и логично е изведено, че *„(в)сяко правомощие на ВКС да **допусне служебно** касационно обжалване следва да кореспондира на **съответно служебно** правомощие да се произнася по наличието на касационни основания и без същите да са посочени от страната.“* (с. 291-292). С оглед на това е очертано, че такова е налице, когато ВКС *„е длъжен да следи служебно за правилността на въззивното решение и има вероятност същото да страда от особено тежък порок, поради нарушение на императивна материалноправна норма.“* (с. 297).

Пълна подкрепа заслужава и лансираното предложение de lege ferenda целеният от законодателя ефект при въвеждането на основанията по чл. 280, ал. 2 ГПК да се реализира чрез основанията по чл. 280, ал. 1 ГПК и оправомощаване на ВКС **„служебно да допуска касационно обжалване по правен въпрос, чието разрешаване е от значение за преценката налице ли е особено тежък порок на въззивния акт.“** (с. 300)

5. Нови в научно отношение и важни тези и разяснения се съдържат и в главата, посветена на особеностите на производството по допускане на касационно обжалване. Заслужава да се акцентира върху аргументирането разбиране, че **„ВКС е длъжен служебно да констатира необходимостта от**

отправяне на преюдициално запитване. Преценката в коя фаза на производството да бъде направено това – в предварителната селективна фаза или в същинската фаза – се прави поотделно във всеки конкретен случай.“ (с. 330).

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Представената дисертация засяга множество сложни въпроси, като част от предложените отговори разбираемо са дискуссионни. Този провокиращ размисъл потенциал на труда, разбира се, следва да се оцени положително, а не критично. Има и тези, които трудно бих могла да възприема, макар и да са изложени аргументи в тяхна подкрепа. Като пример ще посоча изразеното разбиране относно съдържанието на правото на касационно обжалване. В дисертацията се приема, че „(н)а правото на касационно обжалване кореспондира задължение на ВКС да се произнесе по нейната редовност и допустимост, както и по наличието на предпоставки за допускане на касационното обжалване, но не и задължение да я разгледа по същество и да упражни контрол върху обжалвания акт по реда на чл. 293, във вр. с чл. 290 ГПК.“ (с. 124) Струва ми се, че правото на касационно обжалване не може да не включва задължение на ВКС да разгледа касационната жалба по същество, защото това е неговото основно съдържание и функция, в какъвто смисъл е и тезата на проф. Мингова, която приема, че то се поражда при положителен извод на ВКС за наличието на предпоставките за допускане на касационно обжалване.

8. Заключение

В заключение на изложеното по-горе убедено смятам, че дисертантката Яна Владимирова-Панова притежава задълбочени знания по гражданско процесуално право, право на ЕС, конституционно право и др. Тя демонстрира категорично възможностите си за провеждане на самостоятелно научно

изследване. Представеният от **Яна Емилова Владимирова-Панова** дисертационен труд **„Предпоставки за допускане на касационно обжалване“** представлява цялостно, задълбочено и зряло изследване с монографичен характер, което съдържа научни и научноприложни резултати с приносен характер. Изложеното ме мотивира **убедено да гласувам положително на Яна Емилова Владимирова-Панова да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.6. Право/Граждански процес/.**

03.09.2025 г.

Гр. София

.....

(проф. д-р Камелия Цолова)